

výrok přijímá a že naplní osudná proroctví založením a zasvěcením oltáře. Tam byla tehdy poprvé ze stáda vybrána vynikající kráva a oběť Herkulovi vykonána; přitom byli povoláni k posvátné službě i k pořádání hostiny Potitiové a Pinariové, kteréžto rodiny, tehdy obzvlášť proslulé, obývaly ta místa. Náhodou se tehdy přihodilo, že se Potitiové dostavili včas a že jim byly na stůl předloženy vnitřnosti. Pinariové však přišli na zbylou část hostiny, když už byly vnitřnosti snědены. Proto zůstalo ustanovení platné, dokud žil rod Pinariů, aby nepožíval vnitřnosti při slavnostních obětech. Potitiové byli poučeni Euandrem a stali se kněžskými představenými toho obřadu po mnoho věků, dokud ta rodinná slavnost nebyla předána obřadníkům obce a dokud nevymřel celý rod Potitiů. Pak tyto posvátné úkony převzal Romulus, jako jediný ze všech cizí; už tehdy totiž přál nesmrtelnosti nabytí statečnosti, jak ho k ní osudy vedly.

Romulus dá obci ústavu

8/ Romulus řádně vykonal bohoslužby a svolal do shromáždění lid; ten však nemohl srůst v tělo jednoho národa jinak než zákony. Proto jim dal právní řád. Měl za to, že se to zřízení stane posvátným prostěmu ještě lidu, jestliže sám sebe učiní ctihodným odznaky moci. Proto si dodal vznešenosti i jinak, a to jak šatem, tak zejména přibráním čestného průvodu dvanácti liktorů. Někteří se domnívají, že se přitom řídil počtem ptáků, kteří mu věštbou zvěstovali královskou moc. Já bych se spíše přidržel názoru těch, kterým se zamlouvá domněnka, že i ten počet byl převzat od sousedních Etrusků, stejně jako královští pomocníci; ostatně od nich bylo vzato i křeslo kurulské i toga nachem lemovaná. Tak prý to také měli zavedeno

Etruskové, protože si volili krále společně z dvanácti kmenů a ty kmeny daly po jednom liktorovi.

Vzrůstalo mezitím město opevněnými i tím, že zabíralo další a další místa. Opevnění budovali spíše proto, že počítali do budoucnosti s větší a větší počtem obyvatel, ne s ohledem na tehdejší množství. Potom, aby se město nezvětšovalo jen tak naoko, otevře Romulus jako asyl pro cizince to místo nyní ohrazené, kudy se sestupuje mezi dvěma háji. Tím sledoval starý záměr zakladatelů měst, aby mohl připojit ještě další obyvatelstvo; ti totiž lákali k sobě nízký lid neznámého původu a nepravdivě o něm rozhlašovali, že jsou to potomci narození v té zemi. Do toho asyly se utekly všeliké davy lidí ze sousedních kmenů bez rozdílu, svobodní i otroci, chtiví změny života. A to právě byl počátek síly toho kmene a odtud vzešla jeho velikost. Když už byl Romulus náležitě spokojen se svou politickou mocí, vytvoří také poradní sbor pro oporu své moci. Zvolí sto senátorů, buď že ten počet byl dostatečný, anebo že bylo jenom sto takových lidí, kteří by mohli být za otce zvoleni. Nazváni byli „patres“, tj. „otcové“ — název plynul z jejich důstojnosti — a jejich potomstvo dostalo jméno „patricijové“.

Boje Římanů se Sabíny a sjednocení s nimi; potyčky se sousedy

9/ A už byla římská moc tak silná, že se ve válce mohla vyrovnat kterékoli ze sousedních obcí. Ale její velikost měla trvat jen jeden lidský věk, neboť v ní byl nedostatek žen. Ani doma neměli naději na potomstvo, ani právo uzavírat sňatky se sousedy. Tu podle usnesení otců Romulus poslal posly po sousedních kmenech se žádostí za spojenectví i za právo pro svůj nový národ, aby směli vstupovat ve sňatek s nimi. Měli jim vyložit, že i města,

jako všechno ostatní, se rodí z nepatrného počátku; potom prý si vytvářejí velikou moc a získávají slavné jméno takové obce, které mají oporu ve své vlastní statečnosti i v přízni bohů; je jim prý dostatečně známo, že také bohové byli nápomocni při vzniku Říma a že Římanům statečnosti chybět nebude; proto aby se nezdráhali smísit se s pokrevním příbuzenstvím lidí s lidmi.

Nikde nebylo to poselstvo laskavě vyslyšeno. Jednak jimi pohrdali, jednak se báli tak veliké moci rostoucí uprostřed nich i s ohledem na sebe i na své potomky. Většina z nich propustila poselstvo s posměšnou otázkou, zda i ženám otevřeli nějaký „asyl“; a o takové manželství s nimi že prý moc nestojí. Těžce to nesla římská mládež a celá událost se zřejmě začala vyvíjet v násilné řešení. A Romulus, aby pro tu situaci určil vhodný čas i připravil náležité místo, dovedl své rozhořčení zastínat.

Dá vystrojit slavnostní hry na počest Neptuna-jezdce. Nazve je Consualie, to je slavnosti boha moudré rady. Potom nařídí rozhlásit tu podívanou po susedech a všichni ji hluchně slaví s nádhernou okázalostí, jak jen tehdy to znali nebo dovedli, aby ten podnik učinili proslulým a přitažlivým. Shromáždily se spousty lidí, také ze zvědavosti podívat se na nové město, předevsím ti nejbližší — Caeninů, Crustumínů a Antemnatů. Přišel tam také všechn lid sabinský s dětmi a manželkami. Byli pohostinně uvítáni po domech; když viděli polohu, hradby i město s hojnými příbytky, vyjadřovali podiv nad tím, že obec římská v tak krátké době vzrostla. Když pak nastal čas divadla a oni k němu upřeli pozornost a jen pro ně měli oči, tu podle úmluvy nastalo to násilí: na dané znamení se římská mládež rozběhne, aby unášela dívky. Značná část jich byla unesena náhodně, jak která komu padla do ruky. Některé z nich, jež vynikaly krásou, byly určeny předním mužům ze senátu a ty odnášeli do jejich

domů prostí plebejové, kterým byl dán ten úkol. Jedna z těch dívek, zdaleka nad jiné půvabná a krásná, byla prý unášena hloučkem jakéhosi Talassia. A když se mnozí vyptávali, komu ji nesou, tu prý volali znovu a znovu, aby jí nikdo neublížil, že ji nesou Talassiovi. Tak se toto slovo stalo voláním při svatbách pronášeným.

Když pak hra byla ze strachu přerušena, tu zahrnoucí rodiče dívek odejdou pryč, vyčítajíce Římanům porušení smlouvy o pohostinství a dovolávajíce se boha, k jehož slavnostním hrám přišli, oklamání v právu božském i v daném slově. Také unesené dívky neměly naději ve svůj osud lepší, ani jejich rozhořčení nebylo menší. Ale sám Romulus je obcházel a vykládal, že to zaviniili jejich otcové svou povýšeností, protože odepřeli sousedům právo na snatek. Avšak ty ženy prý budou žít v manželství, budou mít společný podíl na majetku všech i obce, dočkají se i dětí, nad něž nic není dražšího lidskému rodu; aby jen utišily svůj hněv a naklonily mysl těm, kterým osud dal jejich těla; často prý z bezpráví vznikla během času přízeň; jim prý se dostane mužů o to lepších, protože každý z nich se bude snažit, aby své povinnosti k nim dostál a k tomu ještě vyhověl jejich touze po rodičích i po vlasti. Nadto jim lichotili muži, omlouvali svůj čin vášnivou láskou a to jsou prosby, jež nejspíše působí na ženské srdce.

10/ Unesené ženy se už dost usmířily. Ale rodiče unesených právě tehdy oblékli smuteční šat a slzami a nářky pobuřovali obce. Nezdrželi se ve svém rozhořčení jenom doma, ale odevšad se shromažďovali k Titu Tatiovu, králi sabinskému; poselstva se tam scházela, protože jméno Tattius bylo v těch krajích nejproslulejší. Přicházeli Caeninští, Crustumínští a Antemnatští, jichž se to bezpráví zčásti dotýkalo. Těm se zdálo, že Tattius a Sabínové jednají

tresty na celý kmen albanský za tu bezbožnou válku. V noci obejde tábor nepřátel a s vojskem připraveným spěchá na území albanské. Ta událost vypudila Mettia ze stálého ležení táborem. Táhne proti nepříteli na blízkost co největší. Potom vypraví napřed posla a nařídí mu oznámit Tullovi, že je nutná rozmluva, dříve než se utkají bojem; jestliže se s ním setká, Tullus prý dobře ví, že on přednese věci, jež jsou v zájmu státu římského jako albanského. Tullus to neodmítne, ale přesto — pro případ, že by Mettius přišel s věcmi bezvýznamnými — vyvede vojsko do šíku. Vytrhnou proti němu i Albanové. Když sešikování stáli na obou stranách, vojevůdcové s několika předními muži postoupí vpřed doprostřed nich.

Tu začne albanský vůdce: „Slyšel jsem — tuším — jednak od krále našeho Cluilia, že přínou této války bylo bezpráví a odepření náhrady, která byla žádána na základě smlouvy; jednak také nejsem na pochybách, Tulle, že ty prohlašuješ veřejně totéž. Ale máme-li mluvit spíše pravdivá než nějaká okázalá slova, je to touha po pánování, která podněcuje do zbraně dva příbuzné a sousední kmeny. Zda právem, či nesprávně, nedovedu posoudit. To měl rozvážit ten, kdo válku podnikl; mě zvolili Albani jen za vůdce k vedení této války. Tohle jen bych ti rád připomenul, Tulle: čím blíže jsi Tuskům, tím spíše víš, jak veliká je moc Etrusků v okolí našem i v okolí tvém. Mnoho oni zmohou na zemi, přemnoho dovedou i na moři. Toho buď pamětliv: jakmile dáš znamení k bitvě, tyto dva šiky jim poskytnou smutnou podívanou, ale budou jim i pobídkou, aby na ně, znavené a zmožené, současně však také na vítěze i přemoženého udeřili útokem. Proto, jsou-li nám bohové příznivi, když my nejsme spokojeni s jistou svobodou a pouštíme se do pochybné hry o nadvládu a poddanství, najdeme nějaký způsob, aby se mohlo rozhodnout, kteří z nás dvou tím druhým mají vládnout

bez velké pohromy, bez mnohého krveprolití obou národů.“

Docela se zalíbí taková řeč Tullovi, ačkoliv i svým povahovým založením i naději na vítězství byl tuze bojovný. Když tak hledají na obou stranách, nabídne jim možnost řešení sám osud.

24/ Náhodou v obou tehdy vojsech byli bratři — trojčata, rovní sobě i věkem i silami. Je dost známo, že to byli Horatiové a Curatiové a žádná dávná událost není snad proslulejší. Ale přece ve věci tak jasné zůstává spor o jména, z kterého kmene byli Horatiové, z kterého Curatiové. Historičtí spisovatelé je vztahují k oběma stranám; nalézá však více těch, kteří označují Horacie jako Římany, a já se přikláním k jejich mínění. S těmi trojčaty vyjednavají králové, aby zápasili mečem každý za svou vlast: na téstraněprý bude vrchní vláda, odkud vzejde vítězství. Nikdo z nich se nezdráhá; umluví se tedy na čas i na místě. Dříve než se pustí do boje, byla sjednána mezi Římany a Albany smlouva s těmi podmínkami, aby ten národ, jehož občané v tom zápase zvítězí, vládl tomu druhému v dobrotě a míru. Jiné smlouvy se dějí za jiných podmínek, ale všechny týmně způsobem. Dověděli jsme se, že se to tehdy dalo takto; přitom památka na žádnou smlouvu není starší.

Fetiál, tj. kněz uzavírající smlouvy, se takto zeptal krále Tulla: „Kážeš mi, králi, abych já s otcem řádně zmocněným kmene albanského uzavřel smlouvu?“ Když mu to král nakazoval, pravil: „Posvátné traviny od tebe, králi, žádám.“ Král prohlásil: „Vezmi čistou.“ Fetiál přinesl z výšiny nad tvrzí čistou travinu. Potom se krále takto otázal: „Králi, čímš mne královským poslem starobylého římského národa Quiritů, i mé nádoby i mé průvodce?“ Král odpověděl: „Činím tě, a to proto, aby se tak

stalo beze škody mé a starobylého římského národa Quiritů.“ Fetiiálem, tj. knězem uzavírajícím smlouvy, byl M. Valerius; ten učinil řádně zplnomocněným Spuria Fusia, dotýká se travinou hlavy i vlasů jeho. *Otec zmocněný* se ustanovuje k vykonávání smluvní přísahy, to je ke stvrzení smlouvy; vykonává to mnohými slovy, jež jsou vyřčena v dlouhé veršované formuli; není však třeba se námáhat s jejím zaznamenáním.

Když pak byly podmínky předneseny, pravil: „Slyš, Iove, slyš, otče řádně-zmocněný národa albanského, slyš ty, kdož jsi národ albanský! Jak ona slova první a poslední z oněch desek a voskových tabulek byla přednesena veřejně a bez lstného podvodu a tak, jak zde dnes zcela správně jim bylo porozuměno: od smyslu těchto podmínek národ římský neustoupí; jestliže ustoupí veřejným usnesením, lstným podvodem, tu onoho dne, Iove, národ římský ty takhle udeř, jako já tohoto vepřika zde dnes udeřím; a tím víc udeř, čím více mážeš a čím větší sílu máš!“ Jakmile to pronesl, zabil vepřika křemenem. Rovněž Albanové přednesli své formule a svou slavnostní přísahu prostřednictvím svého diktátora a svých kněží.

Souboj Horatiů a Curiatů

25/ Když byla učiněna smlouva, bratři-trojčata, jak se dohodli, chopí se zbraní. Ozbrojení postoupí doprostřed mezi dva šíky. Jejich soukmenovci je na obou stranách povzbuzovali: že na ně pohlížejí bohové otcovští, vlast i rodiče, všichni občané, i ti, co prodlévají doma, i ti, co jsou ve vojsku, že hledí na jejich zbraně, na jejich ruce. Oni tu stáli srdnatí i svým vlastním vojenským duchem i naplnění nadšením plynoucím z povzbuzujících hlasů. Na obou stranách před táborem se usadila obě vojska, zbavená pro tu chvíli spíše nebezpečí než starostí. Vždyť

tu šlo o svrchovanou vládu a ta spočívala ve statečnosti těch několika jednotlivců a závisela na jejich štěstí. Byli tedy plni napětí a nejistoty i vzrušení v očekávání nikterak příjemného divadla.

Je dáno znamení a srazí se nepřátelskými zbraněmi jako šíky jinoši — po třech jen na obou stranách —, chovající však v sobě statečnost velikých vojsk. Ani jedněm, ani druhým netane na mysli jejich vlastní nebezpečí, ale nadvláda, či poddanství jejich obce a ten osud vlastní v budoucnu, který jí sami připraví. Hned jak při první sražce zařimčely zbraně a mňhající se zaleskly meče, hrozivá úzkost pronikla přihlížející; a pokud se naděje neklonila na tu ani na onu stranu, vázl hlas i dech. Když pak se utkali bojem zblízka a bylo už vidět nejenom pohyby těl a dvojí mávání zbrojí útočnou i obrannou, ale i rány a krev, dva Římané jeden nad druhým klesli umírajíce, zatímco tři Albané byli jenom poraněni. Nad pádem obou Římanů radostně hlasitě vzkřiklo albanské vojsko; zato římské legie už opustila všechna naděje, ne však ještě starost, protože tu hleděli jako bez ducha na osud jediného, jehož tři Curiatové obklopili. Ten byl náhodou nezraněn; jim všem sám se ovšem nijak nemohl rovnat, ale vůči jednotlivým z nich si zachoval srdnatost.

V tu chvíli, aby si boj s nimi rozdělil, dá se na útek; očekával, že ho budou stíhat tak, jak komu dovolí tělo zmožené poraněním. A už unikl značný kus cesty od toho místa, kde bylo bojováno. Tu se ohlédne a uvidí, jak ho stíhají ve velkých vzdálenostech od sebe a jeden že je od něho nedaleko. Na toho se s velkou prudkostí obrátil. A když albanské vojsko volalo na Curiate, aby přispěli na pomoc bratrovi, Horatius už zabil nepřitele a jako vítěz se pouštěl do druhé bitvy. Tu Římané podporují svého bojovníka voláním, jaké se obvykle zvedá u příznivců nad úspěchem, v který nedoufali. A on spěchá, aby

bešťanů, nýbrž z hněvu Iova popuzeného tím zvráceným konáním obřadů byl prý zasažen bleskem a shořel i se svým domem. Tullus kraloval s velikou válečnou slávou po třicet dva roky.

Ancus Marcius králem — Obřady fetišů

32/ Smrtí Tullovou zase připadla vláda otcům, jak hned na počátku to bylo zavedeno, a oni jmenovali prozatímního krále. Když byl za jeho předsednictví konán sněm, lid zvolil za krále Anka Marcia. Otcové k tomu dali své svolení. Byl to vnuk krále Numy Pompilia, syn jeho dcery, ten Ancus Marcius. Jak začal kralovat, byl pamětliv slávy svého děda; ale uvědomoval si také, že poslední královská vláda — celkem znamenitá — v jednom směru přece jen nebyla dost úspěšná: buď tím, že byly náboženské obřady zanedbány, anebo zvrácené pěstovány; proto se domníval, že je zdaleka nejdůležitější vykonávat veřejné obřady, jak byly stanoveny od Numy. Nařídil tedy, aby pontifex, to je nejvyšší kněz, je všechny ze zápisů králových vypsal a uveřejnil je na bílé desce a aby ji vyvěsil na veřejném místě. Z toho vznikla jakási naděje u občanů toužících po klidu i u sousedních obcí, totiž že král se navrátí k mravům svého děda a k jeho zařízení. Proto Latinové, s nimiž za vlády Tullovy byla uzavřena smlouva, zvedli zase své sebevědomí. Když učinili nájezd na římské území a Římané žádali náhradu, dali jim zpupnou odpověď; domnívali se, že nečinný římský král bude vykonávat svou vládu mezi svatyněmi a oltáři. Ancus měl povahu umírněnou, pamětliv i Numy i Romula. A mimoto věřil, že královské vládě jeho děda byl potřebnější mír u národa mladého a válečnického a že mu také bylo dopřáno klidu bez bezpráví, ale toho že jemu samému nadále sotva bude dopřáno. Tušil, že jeho trpělivost je zkoušena,

a až bude vyzkoušena, že se mu dostane pohrdání; soudil, že doba je příhodnější pro krále Tulla než pro Numu.

Protože však Numa za míru ustanovil náboženské závazky, přál si, aby od něho zase vzešly válečné posvátné úkony a aby války nebyly jenom vedeny, ale i vypořádány podle nějakého obřadu. Proto opsal od starého kmene Aequulů právo, které nyní mají fetišalové, to je kněží uzavírající smlouvy; je to právo, podle kterého se žádá náhrada.

Když posel přijde k hranici těch, od nichž se žádá náhrada — má hlavu ovintou vlněnou páskou — prohlásí: „Slyš, Iove, slyšte, hranice!“ a jmenuje přítom, kterého kmene jsou: „Nechť slyší božské právo! Já jsem státní posel národa římského; spravedlivě a zbožně, jako vyslanec přicházím a mým slovům necht se dostane víry!“ Potom přednese požadavky. Pak si bere Iova za svědka takto: „Jestliže já nespravedlivě a bezbožně vyžaduji vydání oněch lidí a oněch věcí, pak nedovol, abych ještě někdy směl s ostatními ve vlasti pobývat.“

Tato slova hlásá, když překračuje hranici; tato slova pronášá k mužům, kterýchli mu jako první přijde vstříc; tato slova říká, když vstupuje do hrány; tato slova oznamuje, když vkročí na náměstí — jen několik málo vydání ti, které vyžaduje, po uplynutí třiceti tří dnů — tolik je totiž slavnostně stanoveno —, takto vypořádá válku: „Slyš, Iove, i ty, Iane Quirine, a všichni bohové nebeští i vy pozemští i vy podzemní, slyšte! Já vás беру za svědky, že onen národ — a jmenuje, který to je — je nespravedlivý a nedodržuje právo! Avšak o těchto věcech se ve vlasti naší se staršími poradíme, jakým způsobem bychom našeho práva dosáhli.“

S tím se vrátí posel do Říma k poradě. Nato se král dotazoval otců asi těmito slovy: „Jednejme ohledně těch

věcí, sporů a právních rozepří, o nichž učinil hlášení zmocněný otec starobylého národa římského zmocněnému otci Starých Latinů a vůbec Starým Latinům; oni je ani nevydali, ani nezaplátili, ani neučinili, ač bylo nezbytno je dát, učinit a zaplatit: pověz“ — řekne tomu, kterého se jako prvního ptal na mínění — „co ty soudíš?“ Tu on prohlásil: „Soudím, že je třeba vyžadovat jen pocitovou a spravedlivou válkou, a tak se s vámi usnáším a k usnesení se přidávám.“ Potom po řadě byli dotazováni druzí; když většina těch, kteří byli přítomni, přistoupila k téměř mínění, bylo usneseno válku vypovědět.

Dálo se to tak, že fetišal přinesl kopí okované železem nebo zbrocené krví, na hrotu opálené k jejích hranici a za přítomnosti neméně než tří mužů pro vojnu dospělých prohlášoval: „S ohledem na to, co národy Starých Latinů a vůbec staří Latinové proti starobylému národu římskému Quiritů učinili a proti čemu se provinili, a že starobylý národ římský Quiritů nařídil, aby byla vedena válka se Starými Latiny, i protože senát starobylého národa římského Quiritů tak usoudil, souhlasně se usnesl a k usnesení se přidal, aby válka se Starými Latiny nastala, z toho důvodu já a národ římský národům Starých Latinů a vůbec Starým Latinům válku vypovídám a tímto ji začínám.“ Jakmile to řekl, mrštíil kopí na jejích území. Takovýmto způsobem tehdy bylo vyžadováno od Latinů zadostiučinění a válka vypovídána a ten obyčej i potomci přijali.

Válka s Latiny — Osídlování Říma

33/ Ancus světil péči o bohoslužby flaminům, to je kněží zápálních obětí, a ještě jiným kněžím; pak sebral nové vojsko, vytáhl s ním a násilím dobyl Politoria, města Latinů. Podle mravu předešlých králů, kteří zvětšili ří-

skou moc přijímáním nepřátel do obce, převedl všechn lid do Říma. Protože kolem Palatia, sídla to starých Římanů, Sabinové už naplnili Capitolium a tvrz a pahorek Caelius obývali Albanové, byl novému lidu dán Aventin. Nedlouho potom, po dobytí Tellen a Fikany, přibýli ještě noví občané. Potom bylo Politorium znovu vzato válkou, protože je prázdné obsadili Starí Latinové; to bylo zámkou pro Římany zbořit město, aby nebylo pořád útočištěm nepřátel. Nakonec se celá válka soustředila do Medullie a tam se po nějaký čas bojovalo nerozhodně a se střídavým vítězstvím; neboť jednak to město bylo bezpečně opevněnými a chráněno silnou posádkou, jednak vojsko latinské se položilo táborem na otevřené rovině a několikrát se zblízka srázilo s Římany v bitvě.

Posléze Ancus vynaloží všechnu svou bojovnou sílu a poprvé v bitvě zvítězí. Potom se vrátí do Říma s nesmírnou kořistí jako mocný vítěz; také tehdy mnoho tisíc Latinů přijal do obce; tím byla vykázána sídla u okraje Murcia, aby Aventin byl spojen s Palatiem. Také Ianicul vyšina nedostala do rukou nepřátel. Uznali za vhodné, aby byl spojen s městem nejenom hradbou, ale — pro pohodlnost cesty — i mostem, tehdy poprvé přes Tiber vystavěným. Také příkop Quiritů, nikterak bezvýznamná to ochrana proti místům snáze přístupným, je dílo krále Anka.

Tím nesmírným přírůstkem obec vzrostla; ale v tom velikém množství lidí zmizel rozdíl mezi činem správným a nesprávným; následkem toho byly páchány i utajené zločiny, a proto byl postaven žalář uprostřed města přímo nad náměstím, aby byli lidé ve své rostoucí svévoli postrašeni. A za tohoto krále vzrostlo nejenom město, ale i venkovské území a jeho hranice. Les Meský byl odňat Vejanům a panství Římanů bylo rozšířeno až

Kolonie Ardea

11/ Za konsuly zvolí Marka Fabia Vibulana a Postuma Aebutia Cornicena. Konsulové Fabius a Aebutius pozorovali, že nastupují po mužích, které provázela příliš velká sláva za válečné činy doma i za hranicemi; viděli také, že ten rok je dobře zapsán jako nejpamátelnější u sousedů, spojenců i nepřátel, protože Ardejským bylo s tak velikou péčí pomozeno za situace tak kritické. Tím naléhavěji volali usnesení senátu, aby byli sepsáni osadníci pro ochranu vůči Volskům, protože obec Ardejských byla vnitřním rozbrojem zmenšena jen na několik málo obyvatel; chtěli také tak vyhladit z mysli lidí hanebnost onoho soudu. Toto rozhodnutí patricijové veřejně zapsali do listin, aby zatajili před lidem i před tribuny úmysl zrušit ten rozsudek. Usnesli se však společně na tom, aby na listině byla sepsána mnohem větší část rutulských osadníků než římských, také aby žádný pozemek nebyl přidělován, leda ten, který byl zabaven tím hanebným rozsudkem; rovněž neměla být přičtena Římanu ani hrouda pole dříve, než by byly pozemky rozděleny všem Rutulům. Tak se vrátilo to území Ardejským. Za triumvirů pro zavedení osady Ardey byli zvoleni Agrippa Menenius, Titus Clulius Siculus a Marcus Aebutius Helva. Ale ta funkce nebyla nijak u lidu oblíbena, ježto území, které národ římský prohlásil za své, mělo být přičteno spojencům. Členové komise naráželi tím na zájmy lidu a ani předním politikům z otců nebyli dost sympatičtí, protože jim žádnou přízeň neprokazovali. Vyhnutí se pronásledování, když už jim tribunové určili soudní stání, tím, že se dali zapsat jako osadníci a zůstali v osadě, kterou měli za své, ka své bezúhonnosti a spravedlivosti.

Vnitřní poměry. Nepořádky v zásobování

12/ Doma i za hranicemi byl mír toho i následujícího roku, když byli konsuly Gaius Furius Pacillus a Marcus Papirius Crassus. Hry, které byly zaslíbeny od decemvirů z usnesení senátu při rozporu mezi lidem a otcí, byly toho roku uspořádány. Poetilius marně hledal podnět k nepokojům, ač se stal podruhé tribunem lidu právě proto, že stejnou vzpouru vyhlášoval. Nedovedl dokázat, aby konsulové podali v senátu požadavek parcelace pozemků ve prospěch lidu. Když pak po velikém zápase dosáhl toho, aby otcové byli dotázáni, zda si přejí konat sněm o volbě konsulů či o volbě tribunů, bylo nařízeno, aby byli zvoleni konsulové. Směšné byly hrozby tribuna vyhlášeného, že zabráni konat odvolky, protože sousedé se chovali klidně a nebylo třeba ani války, ani válečné výstroje.

Po těchto klidných poměrech následuje rok s konsuly Proculem Geganiem Macerinem a Luciem Meneniem Lanatem, významný mnohonásobnými nebezpečnými pohromami, vzbouřeními, hladomorem i tím, že národ vzal na šiji téměř jařmo královské vlády, zlákan sladkostí darů. Jediné jenom chybělo — válka v zahraničí. Kdyby byla bývala situace ztížena ještě válkou, sotva i s pomocí všech bohů by bylo možno klást odpor. Začali zlým hladomorem, buď že ten rok byl nepříznivý úrodě, nebo že lid byl zlákan sněmováním a životem ve městě, a proto zanechal obdělávání polí; neboť obojí se vykládá. Otcové obviňovali zlemivý lid a tribunové lidu vyčítali konsulům i lstivost a nedbalost. Konečně přiměli lid — a senát tomu neodporoval —, aby Lucius Minucius byl zvolen státním správcem zásobování. Měl být šťastnější v té funkci tím, že střezil svobodu, než by byl ve správě svého úřadu; nakonec byla cena obilí snížena a on získal vděk a slávu nikoliv nezaslouženou. Vypravil mnoho poselstev